

İNSAN VE TOPLUM BİLİMLERİ ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Cilt / Vol: 7, Sayı/Issue: 1, 2018

Sayfa: 378-402

Received/Geliş: Accepted/Kabul:

[21-12-2017] – [25-03-2018]

Din Derslerinde Kötülük Probleminin Çözümü

Nazım BAYRAKDAR

Doktor Öğretim Üyesi, Uşak Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi
Asst. Prof., Usak University Faculty of Islamic Sciences

Orcid ID: 0000-0002-5500-5170

nazim.bayrakdar@usak.edu.tr

Öz

Düşünce tarihinde önemli yere sahip nice mütefekkir kötülük probleminde ilgi duymuş ve onun çözümüne katkı sağlamak üzere zihinsel çaba içerisine girmiştir. Ne var ki bu çabaların ürünü olarak ortaya konulan kıymetli fikirlerden günümüzde yeterince istifade edildiği söylenemez. Bu duruma bağlı olarak kötülüklerin varlığı, şiddeti ve yaygınlığı kalpteki iman tehdit eden önemli bir unsur olmaya devam etmektedir. Özellikle de ergenlik dönemini yaşayan bireylerin kötülük probleminin çözümü noktasında nitelikli bir rehberlik hizmetine ihtiyaç duydukları açıktır. Bu araştırmada, kötülük probleminin çözümüne katkı sağlayacak nitelikte bir din dersinin imkânı tartışılmıştır. Araştırmada, kötülük probleminin konu edileceği derslerin hangi hedefler doğrultusunda, hangi içerik kullanılarak, hangi öğretim yöntem ve tekniklerinden yararlanılarak işlenmesi gerektiği hususunda yol gösterici nitelikte açıklamalara yer verilmiştir. Kötülük problemi gibi dini ve ahlaki gelişim açısından son derece hassas bir meselenin din eğitimi sürecinde nasıl ele alınması gerektiği konusunda bugüne kadar bilimsel bir çalışmanın yapılmamış olması bu araştırmanın önemini ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kötülük problemi, din eğitimi, öğretim, rehberlik.

The Solution of the Evil Problem in Religious Courses

Abstract

It has been a problem since the existence of evil has been copyrighted by religious beliefs. It has been difficult to grasp the wisdom of the infinite supreme God, the knowledge, the might and the compassion, to prevent the disasters leading to the harm of the innocent creatures. Many people are still experiencing these difficulties. The fact that this issue is directly related to religion requires that this guidance be made primarily by religious educators. The purpose of this research is to present ideas based on scientific evidence on the question of how a religious lesson that deals with the solution of the problem of evil should be. In the research, explanations were given about what goals, which content, which teaching methods and techniques should be used by the courses that the problem of evil will be taught.

Keywords: Evil problem, religious education, teaching, guidance.

I. Giriş

Din, ilk dönemlerden bu yana insanoğlunun hayatındaki yerini ve etkisini muhafaza edebilmiş nadir kurumlardan biridir. İnsanoğlu için dinin önemi manevi ihtiyaçların giderilmesine sağladığı katkıdan kaynaklanmaktadır. Zira anlamsızlık, amaçsızlık, ümitsizlik, huzursuzluk, korku vb. olumsuzlukların giderilmesinde dini inançlardan alınan desteğin rolü oldukça büyüktür (Köylü, 2007, s. 86; Kasapoğlu, 2010, s. 216). İnsanoğlu her yönüyle sınırlı bir varlık olmasının yol açtığı sıkıntılardan kurtulmanın yolunu, her yönüyle sonsuz bir yaratıcının külli iradesine boyun eğmekte bulmuştur. O kadar ki, dini inançların sağladığı bazı avantajlardan hareketle, 'dinin bir yanılısama olduğu' (Freud, 1962, s. 25) sonucuna ulaşan düşünürler bile olmuştur. Böyle bir düşünceye katılmak elbette mümkün değildir. Çünkü din, insan içindir. Dinin gayesi, insanoğlunun dünyada onurlu, ahirette mutlu bir hayat yaşamasını temin etmektir. Bu bakımdan din ile uyumlu bir hayat yaşama tercihinin henüz dünyada iken olumlu neticelere vesile olmasında yadırganacak bir durum olmasa gerektir.

Dine atfedilen anlam ve değer kişiden kişiye ve toplumdaki topluma değişmektedir. Din kimileri için hayatın merkezinde olması gereken bir unsur iken kimileri için sadece zor zamanlarda sığınılacak bir limandır. Din, ahlaken gelişip olgunlaşmak için bir araç olarak görülebildiği gibi olumsuz duygu, düşünce, tutum ve eylemlere bir kılıf olarak da kullanılabilir. Kimileri için o, uğruna fedakârlık yapılması ve gerekirse can verilmesi gereken bir değer iken diğerleri için sadece bir istismar aracı durumundadır. Yine o, bazıları için harfiyen uyulması gereken fıkıh kurallarından ibaret iken diğerleri onun mistik/tasavvufi yönünü ön plana çıkarabilmektedir.

Dinin farklı şekillerde algılanmasında birçok faktörün etkisinden söz edilebilir. Ancak bu faktörler arasında başat rol, alınan din eğitimi hizmetine aittir. Zira bireyler ilk çocukluk yıllarından itibaren aldıkları formal ya da informal din eğitimi hizmetleri sayesinde din hakkında bilgi edinmekte ve ona yönelik tutumlar geliştirmektedirler. Bu sürecin birçok faktörün etkisine açık, çeşitli boyutlara ve karmaşık bir yapıya sahip olduğunda kuşku yoktur. Bununla birlikte bilimsel araştırmalar yapılarak bu karmaşıklığın giderilmesi mümkündür.

Birey-din ilişkisinde dört temel boyuttan söz edilebilir. Bunlar anlamlandırma, tasdik etme, hissetme ve amel etmedir (Mehmedoğlu, 2013, s. 49-55; Kayıklık, 2015, ss. 200-210; Certel, 2016, ss. 99-104). Bu boyutlar arasındaki etkileşim, dindarlığın niteliğini belirlemektedir. Dini gelişim sürecinde bu boyutların her biri özel öneme sahiptir. Ancak bunlar arasında anlamlandırma boyutu, sahip olduğu bazı işlevler bakımından diğerlerine göre daha kritiktir. Çünkü herhangi bir varlığa yönelik tutumlarımız ona yüklediğimiz anlama göre şekillenmektedir.

Bireyin din ile ilişkilerini etkileyip düzenlemek amacıyla gerçekleştirilen faaliyetler din eğitimi kapsamında değerlendirilmektedir. Kendine araştırma

sahası olarak bu tür faaliyetleri belirleyen disiplin ise din eğitimi bilimidir (Aydın, 2017, ss. 179-181). Din eğitimi faaliyetlerini dünü ve bugünüyle anlamaya ve açıklamaya yönelik araştırmalar yapmak ve böylelikle mevcut din eğitimi faaliyetlerine yön vermek din eğitimi bilim dalının temel görevlerinden biridir (Altaş ve Arıcı, 2015, s. 74). Din eğitimi sürecinde ortaya çıkan problemlerin tespit edilmesinde ve bu problemlere etkili çözümler üretilmesinde din eğitimi bilimi alanında yapılan çalışmaların önemi yadsınamaz.

Birey-din ilişkisini etkileme potansiyeline sahip önemli unsurlardan biri kötülük problemidir. Zira bu problem, ateizme bir delil olarak takdim edilebilmekte (Akdemir, 2005, s. 354) ve dahası ona kaynak teşkil eden kötülüklerin dini inançlarla telif edilmesinde güçlükler yaşanabilmektedir. Yaşanan bu güçlükler kimilerinin stres yaşamasına ve anlamsızlık duygusuna kapılmasına, kimilerinin ise dinsel şüphe problemi ile karşı karşıya kalmasına yol açabilir. Söz konusu güçlüklerin bireyi götürebileceği nihai nokta ise dini inançları inkâr etme olacaktır. Bu ihtimaller, kötülük probleminin din eğitimi sürecinde niçin göz ardı edilmemesi gerektiğinin anlaşılabilmesi bakımından dikkate şayandır.

Kötülük probleminin temelini, “gücü, merhameti ve ilmi sonsuz olan yüce yaratıcı, birçok canlının ve özellikle de insanların zarar görmesine yol açan kötülükler nasıl izin vermektedir?” sorusu oluşturmaktadır. Meşhur filozof David Hume tarafından dile getirilen şu sorular kötülük probleminin ne olduğunun anlaşılması bakımından önem arz etmektedir: Tanrı, kötülükleri önlemek istiyor da buna gücü mü yetmiyor? Bu durumda O, gücü sınırlı bir varlıktır. Kötülükleri önlemeye gücü yetiyor ama bunu yapmak mı istemiyor? Bu durumda O, iyi niyetli değildir. Hem iyi niyetli hem de kötülükleri önlemek istiyorsa, bu kadar kötülüklerin sebebi nedir? (Hume, 1995, s. 209).

Yüce Allah’ın deprem, sel, kuraklık, kıtlık, gelir adaletsizlikleri, terör, ahlaki yozlaşma gibi bireysel ve toplumsal açıdan nice olumsuzluklara yol açan hadiselerden haberdar olmaması elbette düşünülemez. O’nun bu olumsuzlukları önlemek isteyip de buna gücünün yetmemesi gibi bir durum da söz konusu olamaz. Bu durumda yapılması gereken şey, kötülüklerin yüce Allah’ın varlığı ve sıfatlarıyla çelişmediğine dair tatmin edici yorumlara ulaşmak ve çözümler üretmektir. Bu yapılırken inanılan dinin temel kaynaklarında yer alan bilgilerden ve bu bilgilerin tarihsel süreçteki yorumlarından mutlaka yararlanılmalıdır. Ancak bu konuda başarı sağlamanın çok da kolay olmadığını da bilinmesi gerekir. Zira kötülük probleminin çözümünü sağlayacak dini bilgilere ulaşmak zor olmasa dahi bu bilgilerin kötülük probleminin çözümünde etkin şekilde kullanılabilmesi birçok insan için ciddi bir problemdir. Eğitim sistemimizin günlük hayatın

problemlerinden uzak, sınav odaklı, ezbere dayalı yapıdan henüz kurtulamadığı gerçeği dikkate alındığında söz konusu problemin ciddiyeti daha net anlaşılacaktır.

İnsanoğlunun acı çekip üzülmesine yol açan hadiseler henüz dünyaya adımını attığı ilk andan itibaren başlamaktadır. Hayatın ilk yıllarında daha ziyade açlık, ağrı ve korku hislerinin eşlik ettiği olumsuzluklara ilerleyen yıllarda farklı hisler de eklenmektedir. Çok sevilen yakınların ölümü, kazalar, hastalıklar, maruz kalınan şiddet, yaşanan maddi imkânsızlıklar, dostların vefasızlığı, hayallerin suya düşmesi vs. bu olumsuzluklara örnek olarak verilebilir. Bu tür hadiseler bireylerin iç dünyalarında sarsıntı meydana getirebilir. Anlamlandırılmış/içselleştirilmiş dini bilgiye yeterince sahip olunmaması durumunda acı veren hadiselerin hikmetine uygun şekilde yorumlanması ve bu hadiselerden gerekli derslerin çıkarılması zordur. Bununla birlikte bu olumsuzlukların anlam arayışına yeni bir boyut kazandırma gibi olumlu bir işlev görmesi de söz konusu olabilir. Bireylere sunulacak nitelikli bir din eğitimi hizmetinin önemi işte tam da bu noktada ortaya çıkmaktadır. Zira kötülük olarak nitelendirilen hadiselere doğru anlamların yüklenmesi ve böylelikle onların dini gelişim açısından bir fırsata dönüştürülmesi din alanı ile ilgili yeterli bilgi donanımına sahip olmayı gerektirir. Bu donanımın kazanılmasının nitelikli bir din eğitimi hizmeti ile mümkün olacağı izahtan varestedir.

Kötülük problemi gibi dini ve ahlaki gelişim açısından son derece hassas bir meselenin din eğitimi sürecinde nasıl ele alınması; bu problemin üstesinden gelmeleri için öğrencilere yapılacak rehberlik hizmetinin nasıl olması gerektiği konusunda bugüne kadar bilimsel bir çalışma yapılmamıştır. Bu esasen büyük bir eksiklik. Din eğitimi faaliyetlerinin daha nitelikli hale getirilebilmesi açısından bu eksikliğin giderilmesi önem arz etmektedir. Bu anlayıştan hareketle hazırlanan bu çalışmada, **“öğrencilerin kötülük problemini çözmelerine katkı sağlayacak nitelikte bir din dersi nasıl olmalıdır?”** sorusuna cevap aranmıştır. Bu bağlamda cevabı aranan alt sorular şunlar olmuştur: Kötülük probleminin ele alınacağı din dersinin hedefleri ne olmalıdır? Bu derste kullanılacak içerik ne olmalıdır? Bu dersin işlenişinde hangi yöntem ve teknikler kullanılmalıdır? Öğretmenler, bu dersin işlenişinde nelere dikkat etmelidirler? Bu derste hedeflenen kazanımların gerçekleşme düzeyi nasıl yoklanmalıdır?

II. Yöntem

Araştırmada nitel yöntem esas alınmıştır. Veriler, doküman incelemesi tekniği ile toplanmıştır. Araştırmanın kuramsal çerçevesi oluşturulurken din felsefesi, eğitim bilimleri, din eğitimi bilimi ve din psikolojisi alanlarına ait kaynaklara müracaat edilmiştir. Bu çerçevede öncelikle kötülük problemi çerçevesinde dile getirilen iddiaların nasıl temellendirildiği ve bu iddialara bugüne kadar hangi cevapların verildiği araştırılmıştır. Daha sonra ise eğitim bilimleri, din psikolojisi ve din eğitimi biliminin verilerinden

yararlanmak suretiyle kötülük probleminin çözümünde öğretmenlerin nasıl bir yol takip etmeleri gerektiğine dair öneri mahiyetinde açıklamalara yer verilmiştir.

III. Din Eğitimi Sürecinde Kötülük Probleminin Çözümü

Okullarda verilen din eğitimi hizmetinin günlük hayatta karşılaşılan problemlerin çözümüne katkı sağlayıcı nitelikte olması son derece önemlidir. Bu esasen öğrenciye görelilik ve yaşama yakınlık gibi eğitim ilkelerinin (Hesapçıoğlu, 2011, s. 74) bir gereğidir. Zira gerçek hayatla bağı kurulmamış ve öğrenilmesi durumunda hayatı kolaylaştıracağına inanılmayan içeriğe öğrencilerin ilgi duymaları beklenmez (Aydın, 2008, ss. 156,157). Bu bakımdan kötülük problemi gibi her bireyin zihnini meşgul edebilecek bir meseleye din dersi öğretmenlerinin kayıtsız kalmamaları gerekir.

Bazı öğrenciler, kötülük problemi çerçevesinde dile getirilen sorularla henüz karşılaşmamış olabilirler. Ancak bu durum onların kötülük problemini ve onun çözümünü konu edinen bir derse ilgi duymayacakları anlamına gelmez. Çünkü ortada, *'evrendeki kötülüklerin varlığı ile yüce Allah'ın varlığını birlikte kabul etmek, bir çelişki meydana getirir'* şeklinde ifade edilebilecek ciddi bir iddia vardır (Seferoğlu, 2016, ss. 3,4). Dini inançlarına değer veren hiçbir insanın böyle bir iddia karşısında duyarsız kalması beklenmez.

Öğretim programında kötülük problemine dair müstakil bir konu başlığının bulunmaması Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinde kötülük problemine yer verilmesinin önünde bir engel teşkil etmez. Zira öğretim programlarının en önemli özelliği, esnekliktir (Karataş ve Tabak, 2010, s. 57). Din dersi öğretmeni, öğrencilerin hazırbulunuşluk durumlarına, ihtiyaçlarına ve sorunlarına göre din eğitimi sürecinde inisiyatif kullanabilir. Özellikle de Allah'ın sıfatları, Allah-Âlem ilişkisi, Allah-insan ilişkisi, Ahiret inancı, Kader inancı gibi konular işlenirken kötülük problemi çerçevesinde dile getirilen sorular da gündeme getirilebilir. Bunun usulüne uygun şekilde yapılması durumunda öğrencilere, sahip oldukları dini bilgileri anlamlandırma noktasında önemli bir katkı sunulmuş olacaktır. Bu katkı, onların zihinsel becerilerinin gelişmesi bakımından da önem arz etmektedir.

Öğrencilerin kötülük problemini anlayabilmeleri için soyut düşünme becerilerinin gelişmiş olması gerekir. Bu nedenle ilkokul ve hatta ortaokulun ilk üç yılında din derslerinde kötülük problemine yer verilmesi uygun olmayacaktır. Bu dönemdeki öğrencilerde, dini inançlarından kuşku duyma gibi bir duruma zaten pek rastlanmaz. Öğrencilerin ergenlik dönemine adım atmaları ve soyut düşünebilme becerilerinin gelişmesi ile birlikte Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi başta olmak üzere din alanı ile ilgili derslerde kötülük problemine yer verilebilir.

Ergenlik, birçok bilimsel çalışmada şüphe, sorgulama ve arayış dönemi olarak nitelendirilmektedir (Hökeleli, 2016, s. 111; Köylü, 2010, ss. 74-84). Sosyal çevresi genişleyen, kimlik arayışına giren, din ile ilgili sahip olduğu hemen her bilgiyi sorgulamaya başlayan, neye inanması ve ne yapması gerektiğine karar vermekte zorlanan ergen bireyler için kötülük problemi ilgi çekici olmanın ötesinde mutlaka çözüme kavuşturulması gereken bir güçlüktür. Kafa karışıklığının had safhada olduğu böyle bir dönemde, böylesine karmaşık bir problemin çözümünde mesafe kat etmeleri, onların ergenlik sürecini sağlıklı şekilde atlatalarına da katkı sağlayacaktır.

Kötülük probleminin, dini gelişim açısından oldukça hassas bir konu olduğu açıktır. Bu nedenle din eğitimi sürecinde kötülük problemine yer verileceği zaman henüz planlama aşamasından itibaren gerekli titizlik gösterilmelidir. Din eğitimcisinin, kötülük probleminin çözümüne dair tatmin edici bilgilere sahip olması oldukça önemlidir. Kötülük probleminin, hakkında yeterli bilgiye sahip olmayan din eğitimcileri tarafından plansız şekilde öğretime konu edilmesi, öğrencilerin inanç ve değer dünyalarının altüst olmasına sebebiyet verebilir.

Din eğitimi sürecinde kötülük problemine yer verilirken öncelikle, *“Kötülük problemi çerçevesinde dile getirilen iddialar acaba gerçekten mantıklı bir temele sahip midir?”* sorusu üzerine yoğunlaşmak gerekir. Bu noktada kötülük problemi kapsamında dile getirilen sorular gündeme getirilebilir ve böylelikle dikkatlerin konu üzerine toplanması sağlanabilir. Ön bilgilerin harekete geçirilmesi ve problemin çözümü için gerekli olan zihinsel faaliyetlerin gerçekleştirilmesi bakımından dikkatlerin konu üzerine toplanması önem arz etmektedir (Bacanlı, 2001, s. 153).

Öğrencilerde kötülük problemine dair farkındalık oluşturmak üzere dersin başında örnek olay incelemesi yöntemi kullanılabilir. Öğrencilere sunulacak örnek olayda, engelli bebek dünyaya getiren bir annenin yaşadığı zorluklar gibi kötülük problemine zemin teşkil eden durumlara yer verilerek öğrencilerden bu olayı dini inançlar perspektifinden yorumlamaları istenebilir. Öğrencilerin örnek olay hakkında yapacakları yorumlar, kötülük probleminin çözümünü sağlayacak alt yapıya sahip olma durumlarını gösterecektir. Problemlerle ilgili ön bilgilerin açığa çıkarılması din eğitimcisinin öğrencilere nitelikli bir eğitim hizmeti sunması bakımından son derece önemlidir. Zira anlamlı ve kalıcı öğrenmeler, yeni bilgiler ile ön bilgiler arasında kurulacak sağlıklı ilişkilere bağlı olarak gerçekleşmektedir.

Kötülük problemi çerçevesinde dile getirilen iddialar ilk bakışta her insana mantıklı gelebilir. Ancak üzerinde biraz düşünüldüğünde bu iddiaları ortaya atan kişilerin bilerek ya da bilmeyerek birkaç noktada hataya düştükleri kolaylıkla anlaşılabilir. Zira onlar, inandırıcı olma adına kendilerini geçici de olsa dini inançlara sahip bireylerin yerine koymakta ve yüce Allah'ın varlığının kabul edilmesi durumunda, güya bunun ortaya çıkaracağı çelişkileri gündeme getirmektedirler. Dini inançlar, parçacı bir

yaklaşım ile ele alınmakta ve oldukça basit bir mantık yürütme ile birtakım yargılara ulaşılmaktadır. Yüce Allah'ın 'Rahman' ve 'Rahim' gibi cemali isimlerinin yanında 'Kahhar', 'Müzill' ve 'Müntekim' gibi celali isimlerinin de bulunduğu göz ardı edilmekte ve "madem Allah çok merhametlidir, o halde niçin bu kötülöklere müsaade etmektedir?" gibi bilinçli dindarlara anlamsız gelecek bir soru sorulabilmektedir. Özellikle de ilahi dinlerde dünya hayatı ile Ahiret hayatı arasında kurulmuş olan bağ göz ardı edilmekte; dünya hayatında yaşanan olumsuzluklar, Ahiret inancından bağımsız şekilde yorumlanmaktadır. Bir diğere yanılığ noktası ise dünya hayatında yaşanan olumsuzlukların insanın yaratılış özelliklerinden bağımsız şekilde ele alınıp yorumlanmaya çalışılmasıdır. Kendisine özgür irade verilen, hem iyilik hem de kötülük yapmaya kabiliyeti olan, hırs, öfke, cimrilik, kıskançlık gibi olumsuz duygulara ve de akıl gibi önemli bir yetiye sahip bir varlığın yaşadığı dünyada kötülükten eser olmamasını beklemenin safdillik olacağı gözden kaçırılmaktadır. Din eğitimi sürecinde kötülük problemini gündeme getirmek isteyen öğretmenlerin bu yanılığların farkında olmaları, din eğitimi sürecinde işlerini kolaylaştıracaktır.

Doğadaki kötülükleri Allah'ın yokluğuna bir delil saymanın mantıken doğru bir yaklaşım olmadığı konusunda öğrencilerin ikna edilmeleri son derece önemlidir. Bu amaçla din eğitimcisi, "varlıklar âlemi ve bu âlemdaki işleyiş Allah'ın varlığına ya da yokluğuna işaret bulmak maksadıyla incelenip araştırılsa, acaba Allah'ın varlığına götüren işaretlerle mi yoksa O'nun yokluğuna götüren işaretlerle mi daha fazla karşılaşılır?" şeklinde bir soru yöneltebilir. Cevapları aldıktan sonra o, varlıklar âlemindeki harikulade düzen ve işleyişe örnekler vererek bu âlemin kendi kendine ya da tesadüfen meydana gelmesinin aklın kabul edebileceği bir durum olmadığı sonucuna ulaşmaları için öğrencilerine kılavuzluk yapabilir.

Kötülük problemi birtakım sorularla ortaya konulduğu için onun konu edileceği din derslerinde soru-cevap yönteminin kullanılması isabetli olacaktır. Uygun sorular, düşünme yetisinin harekete geçirilmesi, akıl yürütmelerin sağlıklı şekilde yapılması ve üst düzey öğrenmelerin gerçekleşmesi noktasında kilit role sahiptir (Güneş, 2012, s. 141). Ders sürecinde öğrencilere yöneltilecek kritik sorular, bilgiler arasında ilişki kurulmasına ve böylelikle anlamlı öğrenmelerin gerçekleşip bir bilinç halinin oluşmasına da katkı sağlayacaktır (Akyürek, 2015, s. 129). Bu bakımdan din eğitimi sürecinde kötülük problemi ele alınırken öğrencilerin seviyelerine uygun nitelikte sorulara mutlaka yer verilmesi gerekir.

Öğrencilerin kötülük problemi çerçevesinde ortaya atılan iddialardan olumsuz etkilenmemeleri ve hatta bunları dini inançlarını daha da sağlamlaştırma adına bir fırsata dönüştürebilmeleri için din eğitimi sürecinde şu soruya tatmin edici cevaplar bulunması şarttır:

“Noksan sıfatlardan münezzehe olan yüce Allah’ın, kötülük olarak nitelendirilen durumlara izin vermesinin ve dahası bunlara müdahale etmemesinin sebepleri neler olabilir?”

Bu soruya cevap bulmak üzere din eğitimi sürecinde beyin fırtınası tekniği kullanılabilir (Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Gözütok, 2011, ss. 232-235). Öğrencilerden, kötülük olarak nitelendirilen durumların hiç yaşanmaması durumunda dünyanın nasıl bir yer olacağı hususunda fikir yürütmeleri istenebilir. Yüce Allah’ın kötülüklerle doğrudan müdahale etmesi durumunda bunun ne gibi sonuçları olacağı üzerinde tartışma yapılabilir. Yapılan bu faaliyetler, öğrencilerin bazı hakikatleri kendilerinin keşfetmelerini sağlayabileceği gibi zihinlerinin söz konusu meseleye dair öğretmen tarafından yapılacak açıklamaları anlamlandırmaya hazır hale gelmesi açısından da önem arz etmektedir.

Kötülük probleminin, yüce Allah’ın varlığını kabul eden kimseler için üstesinden gelinemez bir sorun olmadığı mesajı din eğitimi sürecinde öğrencilere net bir şekilde verilebilmelidir. Ancak bu yapılırken tatmin edici nitelikte sağlam delillerin ortaya konulması şarttır. Zira kötülük probleminin çözümü adına ortaya konan argümanların, onu dini inançlar aleyhine kullananları kadar güçlü olmaması halinde kaş yapayım derken göz çıkarma gibi bir durum söz konusu olabilir.

Din eğitimcisi, kötülük probleminin üstesinden gelinemez bir sorun olmadığını ortaya koymak üzere öğrencilerine öncelikle yüce Allah’ın yeryüzünde günahlara ve kötülüklerle asla müsaade etmeyeceği vaadinde bulunup bulunmadığını sorabilir. Öğrencilerin bu soru ile ilgili görüşleri alındıktan sonra Kur’an ayetlerinden örnekler verilerek dünyanın bir imtihan yeri olduğu ve zorluklar olmadan imtihanın bir anlam taşımayacağı gerçeğinin altını çizmek gerekir. İmtihan için yaratıldıklarını ve bu imtihanın zorluk/sıkıntı gerektirdiğini daha en baştan kabul etmiş olan kimseler için hastalık, fakirlik, deprem gibi olumsuzlukların asla yadırganacak durumlar olmadığı gerçeğinin fark edilmesi, kötülük probleminin çözümü sürecinde önemli bir adımdır. Öğrencilerin bu gerçeği kavramalarına katkı sağlayacak eğitsel faaliyetlerden sonra dünya hayatının gelip geçici olduğu; asıl ve devamlı olanın ise Ahiret hayatı olduğu; karşılaşılan güçlüklerin sabırla ve metanetle göğüslenmesi gerektiği sonucuna ulaşmış olduklarının kontrol edilmesinde fayda vardır.

Başa gelen hadiseler ve yaşanan olumsuzluklara doğru anlamlar yüklenmesi ve doğru tepkiler verilmesi durumunda kâinatta gerçek anlamda bir kötülükten söz etmenin mümkün olmayacağı gerçeği de din eğitimi sürecinde mutlaka vurgulanmalıdır. Zira asıl kötülük deprem, sel, trafik kazası, hastalık, yakınlardan birinin vefatı gibi musibetlere maruz kalmak değil, bunlardan gerekli dersleri çıkarmamak ve sabırsızlık gösterip Allah’a isyan etmektir. Müminler için kötülük, yolda giderken ayağın taşa takılıp canın acıması değil, bu acının etkisiyle taşın yaratıcısına küfretmektir.

Aktif sabırla ve metanetle göğüslenen her musibet, müminler için hayra dönüşmektedir (Bakara: 2/155). Bu bakımdan din eğitimi sürecinde öğrencilere, hadiselerin yol açtığı zararlardan ziyade onlarla verilmek istenen mesaja odaklanmaları gerektiği mesajının verilmesine özen gösterilmesi gerekir.

Kötülük problemi öğretime konu edilirken yüce Allah'ın seçkin kulları olan peygamberlerin başlarına gelen olumsuzluklar da mutlaka gündeme getirilmelidir. Hz. Nuh'un (as) vefasız kavmiyle ve Tufan hadisesiyle, Hz. Eyyub'un (as) hastalıkla, Hz. Yusuf'un zindanla, Hz. İbrahim'in (as) Nemrut'la, Hz. Musa'nın (as) Firavun'la, Hz. Muhammed'in (sas) boykotla ve evlat acısıyla imtihan edilmelerine ve peygamberlerin bunlara verdikleri tepkilere vurgu yapılması halinde öğrencilerin musibetler karşısında mümine yakışan duruşun ne olduğunu idrak etmeleri daha kolay olacaktır. Kıssalardan örnekler verilirken peygamberler tarafından gösterilen sabrın vesile olduğu güzelliklere temas edilmesi de yerinde olacaktır.

Derste kötülük problemi ile ilgili meseleler ele alınırken gözetilmesi gereken amaçlardan biri, başkalarının başına gelen musibetlere duyarsız kalmanın insani ve İslami bir davranış olmadığı gerçeğinin öğrenciler tarafından fark edilmesini sağlamak olmalıdır. Kötülük gibi görülen hadiselerin insanların birbirlerine yaklaşmalarına ve paylaşma, yardımlaşma, dayanışma gibi olumlu duygularının gelişmesine vesile olması gerektiği sonucuna ulaşmaları için öğrencilere gerekli rehberlik hizmeti mutlaka yapılmalıdır. Bu noktada Myanmar ve Suriye gibi ülkelerde zor durumda kalıp vatan topraklarını terk eden Müslümanların durumu gündeme getirilebilir. Halkımızın bu tür durumlar karşısında gösterdiği duyarlılığın ne kadar önemli ve yerinde olduğuna vurgu yapılabilir. Öğrencilerin empati becerilerinin gelişmesi bakımından bunun önemi büyüktür.

Kötülük probleminin dua ve tevekkül gibi dinde değer verilen iki önemli konuyla bağlantılı şekilde ele alınması da kanaatimizce oldukça önemlidir. Zira müminler için kötülük problemini sorun haline getiren önemli unsurlardan biri, dua ve tevekkülün anlam ve mahiyetinin idrak edilmemiş olmasıdır. Musibetler nedeniyle duaya yönelen bireylerin, yapmış oldukları onca duaya rağmen isteklerinin yerine gelmemesine anlam vermekte zorlanmaları esasen bu eksiklikten kaynaklanmaktadır. Bu bakımdan yüce Allah'ın, kendisine samimi şekilde yapılan her duaya icabet ettiği ancak kullarının taleplerini aynen yerine getirmek zorunda olmadığı gerçeği din eğitimi sürecinde güçlü şekilde vurgulanmalıdır.

Din eğitimcisi, kötülük probleminin çözümünde şeytan bahsinden de yararlanabilir. Şeytan gibi kötülüğün sembolü olarak görülen bir varlığın yaratılmasının ve insanoğlunu doğru yoldan saptırması için ona kıyamete

kadar mühlet verilmiş olmasının hikmeti açığa çıkarılabilirse, kötülük problemi büyük ölçüde çözüme kavuşmuş olacaktır. Zira burada da, tıpkı kötülük probleminde olduğu gibi durumu yüce Allah'ın rahmet sıfatı ile telif etmekte yaşanan güçlük söz konusudur. Bu güçlüğün aşılabilmesi adına din eğitimcisinin üzerinde özellikle durması gereken nokta, asıl kötülüğün, şeytanın yaratılması ve ona mühlet verilmiş olması değil, insanın kendisine verilen imkânları kullanmayıp şeytanın basit hileleri karşısında dahi dik durmayı başaramaması olduğu hakikatidir. Çünkü insan, donanım olarak şeytandan daha üstündür (Kur'an-ı Kerim 4:76). İnsanoğlu, şeytanla yaptığı mücadeleyi kazanmasını sağlayacak donanıma fazlasıyla sahiptir. O, kendisine verilen akletme yetisi sayesinde, şeytanın hilelerinin mantiki temelden ne kadar yoksun olduğunu kolaylıkla fark edebilir. Üstelik ona, peygamberler ve kutsal kitaplar aracılığıyla şeytan hakkında gerekli bilgiler verilmiş ve onunla nasıl mücadele etmesi gerektiği konusunda yol da gösterilmiştir. O halde şeytanın yaratılması ve ona kıyamete kadar mühlet verilmesinden maksat, cehennemde ceza görecekt insanların sayısının artması olamaz. Bir imtihan yeri olarak nitelendirilen dünyada şeytanın varlığı son derece anlamlıdır. Şeytanın varlığı sayesinde iyi insanlarla kötüler birbirinden tefrik edilmektedir. Yine onunla mücadele süreci, insanoğlunun manevi açıdan gelişimine önemli katkılar sunmaktadır. Şeytanla mücadele, insanoğluna kendini sürekli sorgulama, özeleştirme yapma, eksiklerini görüp giderme fırsatı sunmaktadır. İnsanoğluna dünya hayatında yaptıklarının karşılığı olarak cennet gibi paha biçilmez bir mükâfat verilecekse, ondan şeytanla yaptığı mücadelede kendine yakışan kahramanlığı göstermesini beklemek bir kötülük olarak nitelendirilemez.

Din eğitimi sürecinde kötülük problemi ele alınırken dikkat edilmesi gereken önemli noktalardan biri, öğrencilerin derse aktif katılımlarının sağlanmasıdır. Din eğitimcisine bu noktada düşen görev, sınıfta öğrencilerin düşüncelerini rahatlıkla ifade etmelerini sağlayacak bir atmosfer oluşturmaktır. Onun, olumlu kişilik özelliklerini sınıf ortamına yansıtması ve dersini uygun yöntem ve tekniklerle işleme, sınıfta böyle bir atmosferin oluşması bakımından oldukça önemlidir (İlgar, 2004, s. 219).

Kötülük probleminin çözümü sürecinde din eğitimcisinin kaçınması gereken yaklaşımlardan biri, karşısında kötülük problemini dini inançlar aleyhinde kullanan ön yargılı ve dine muhalif kişiler varmış gibi tepkisel ve savunmacı bir tavır içerisine girmektir. Bu tavır, öğrencilerin bazı gerçeklerin farkına varmalarının önünde bir engel teşkil edebilir. Zira din ile arasındaki bağları zayıf olan öğrenciler, din eğitimcisinin bu tavrından rahatsızlık duyarak derse yönelik ilgilerini kaybedebilirler. Hatta onların, sırf din eğitimcisinin söz konusu tavırlarından duydukları rahatsızlık nedeniyle kötülük problemi çerçevesinde ortaya atılan iddialara sahip çıkmaları dahi söz konusu olabilir.

Kötülük problemi din eğitimi sürecinde çözümlenmeye çalışılırken hareket noktası olarak alınabilecek üç temel konu vardır. Bunlar Allah'ın sıfatları, insanın özellikleri ve Ahiret inancıdır. Bu üç konudan her biri diğerleriyle

yakından ilişkilidir. Ancak konunun daha kolay anlaşılabilmesi için bunların her birinin ayrı ayrı ele alınmasında yarar vardır. Aşağıda bu üç konu hakkında din eğitimcilerine rehber olacak nitelikte bazı düşüncelere yer verilmiştir.

III.I. Kötülük Probleminin Allah'ın Sıfatları ile Çözülmesi

Derste kötülük problemine yer verecek din eğitimcisinin, kötülüklerin varlığını dini inançlar açısından sorun haline getiren asıl faktörün, yüce Allah hakkındaki bilgi yetersizliği olduğu gerçeğinin bilincinde olması gerekir. Bu bilince sahip olan din eğitimcisi, ders öncesi hazırlıklarını şu hedef doğrultusunda yapmalıdır: “Öğrenciler, kötülüklerin varlığının dini inançlar açısından sorun haline gelmesinde, yüce Allah'ın sıfatlarına bütüncül bir nazarla bakılmamasının önemli bir etken olduğunu gerekçeleriyle birlikte izah edebilirler.” Hedef tayini, öğretime konu edilecek içeriğin ve öğretim sürecinde kullanılacak yöntemlerin isabetli şekilde belirlenmesi açısından oldukça önemlidir.

Din eğitimcisi belirlediği hedef doğrultusunda öğrencilere, yüce Allah'ın isimlerinden ve sıfatlarından hangilerini bildiklerini sorabilir. Onların bu soruya verecekleri cevaplar, yüce Allah'ın sıfatlarının kudret ve merhamet sahibi olması ile sınırlı olmadığı gerçeğini idrak etmelerini sağlayacaktır. Din eğitimcisinin bu noktada öğrencilerine şu açıklamayı yapması yerinde olacaktır:

Görüldüğü üzere kudret, merhamet, adalet, hikmet, hilm ve ilim başta olmak üzere yüce Allah pek çok sığata sahiptir. Kutsal kitabımız Kur'an-ı Kerim'de bu sıfatlara işaret eden ayetlerin sayısı oldukça fazladır. Birer Müslüman olarak bizler varlıklar âlemine, yüce Allah'ın sıfatlarının tecelli ettiği bir sanat eseri olarak bakarız. Kâinatı, yüce Allah'ın kudret ve merhametinin yanı sıra daha pek çok sıfatının tecelli ettiği bir sanat eseri olarak gören insanlar için kötülüklerin varlığını dini inançlar ile telif etmek hiç de güç olmayacaktır.

Din eğitimcisinin, meselenin biraz daha somutlaşıp anlaşılır kılınmasını sağlamak için yeryüzünde kötülük olarak nitelendirilen durumların yüce Allah'ın hangi sıfatları ile ilişkilendirilebileceği hususunu gündeme getirmesi gerekir. Bunu yaparken o, meselenin ölüm, hastalık, deprem gibi somut hadiseler üzerinden düşünülmesine rehberlik yapmalıdır. Bu tür hadiselerin öncelikle hikmet, gazap, hilm, adalet, merhamet sıfatları ile ilişkisinin kurulmasına dikkat edilmesi gerekir. Aşağıda verilen metin, söz konusu ilişkinin kurulması noktasında din eğitimcisinin işini kolaylaştırabilir.

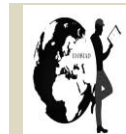
Kur'an-ı Kerim'de yüce Allah'ın en çok zikredilen isimlerinden biri 'Hakîm'dir (Bu isim Kur'an'da 93 defa kullanılmıştır). Yüce Allah, hikmet sahibi olmasının bir gereği olarak hiçbir şeyi abes ve anlamsız yaratmamaktadır. Kâinattaki işleyişin sebep-sonuç ilişkisi çerçevesinde cereyan etmesi de O'nun hikmetinin bir gereğidir. Yüce Allah'ın sebep-sonuç ilişkisini devre dışı bırakarak bu işleyişe sürekli müdahalede bulunması, hikmet sıfatı ile bağdaşmaz. Böyle bir durumda dünya, imtihan yeri olma özelliğini de kaybetmiş olur. Zira kâinattaki işleyişe sürekli müdahale eden ve bu nedenle de varlığı apaçık ortada olan yüce bir güç karşısında insanların isyankâr bir tutum takınmaya cesaret etmeleri söz konusu dahi olamaz.

Yüce Allah'a ait sıfatlardan birisi 'hilm'dir. Kur'an-ı Kerim'in 11 ayetinde yüce Allah'ın hilm sahibi olduğu belirtilmiştir (Kur'an-ı Kerim 2:235; 3:155; 35:41). Hilm sıfatının bir gereği olarak O, kötülük işleyen kullarını hemen cezalandırmamakta, tövbe etmeleri ve günahlarından arınmaları için onlara fırsatlar sunmaktadır. İşlenen her kötülüğün cezası anında kesilseydi, dünya insanlar için yaşanılır bir yer olmaktan çıkardı. Yüce Allah'ın merhameti ile bağdaşmayacak asıl şey de işte bu durum olurdu.

İslam dininin temel kaynaklarında yüce Allah'ın, merhamet gibi gazap sıfatına da sahip olduğu belirtilmektedir (Kur'an-ı Kerim 3:112; 7:152; 20:81). Yeryüzünde kötülük olarak nitelendirilen durumları O'nun gazap sıfatına sahip olmasının bir sonucu olarak görmek mümkündür. Ancak İslam dininin temel kaynaklarında O'nun rahmetinin, gazabının önünde olduğuna dair rivayetlerin bulunduğunu da belirtmek gerekir (Buhari, Tevhid: 15; Müslim, Tevbe: 14-16). Gerçekten de dikkatli bir gözle bakıldığında, çok olumsuz hadiselerde bile sonuçları itibariyle birçok hayırlara/güzelliklere şahit olunabilmektedir. Örneğin bu tür hadiselerin etkisiyle birçok insanın gaflet uykusundan uyanması ve yaratılış amacı istikametine yönelmesi söz konusu olabilmektedir. Bu durumda denebilir ki, yeryüzünde yüce Allah'ın rahmeti, hikmet sahibi olmasının bir gereği olarak doğrudan tecelli edebildiği gibi olumsuz görülen hadiselerle –dolaylı şekilde- de tecelli edebilmektedir.

Din eğitimi sürecinde öğrencilere, kötülük olarak nitelendirilen hadiselerin bir kısmının ilahi bir ceza niteliği taşıyabileceği gerçeğinin hatırlatılmasında da fayda vardır. Zira Kur'an-ı Kerim'de bahsedilen kıssalarda bunun örneklerini bulmak mümkündür. "Nuh Tufanı", bu noktada ilk akla gelen hadisedir. Fil Suresi'ne konu olan hadiseyi de bu bağlamda değerlendirmek mümkündür. Anlaşılan o ki yüce Allah, bir taraftan çok değer verdiği bazı kullarını ve mekânları korumak diğer taraftan da sapkınlığında ve zulmünde ısrarcı olan kullarını diğer insanlara ibret olacak şekilde cezalandırmak üzere tabiattaki normal işleyişe müdahale edebilmektedir. Ancak söz konusu müdahalenin istisnai durumlar için geçerli olduğu gerçeğinin öğrencilere mutlaka hatırlatılması gerekir. Aksi takdirde onlar, yersiz beklentilere girebilir ve buna bağlı olarak da derin hayal kırıklıkları yaşayabilirler.

Din eğitimcisi bu aşamadan sonra zihinlerde oluşabilecek şu soruyu öğrencilere yöneltebilir:

Yüce Allah'ın kötülük olarak nitelendirilen durumlara müsaade etmesi, merhamet ve adalet sıfatları ile gerçekten çelişmekte midir?

Öğrencilerin bu soruyla ilgili düşünceleri alındıktan sonra kötülük olarak nitelendirilen durumların ortaya çıkmasında asıl sorumluluğun yüce Allah'a mı, yoksa insanlara mı ait olduğu meselesi gündeme getirilebilir. Din eğitimcileri bu noktada aşağıdaki metinden yararlanabilirler.

Yüce Allah, insanoğlunu yeryüzüne halife kılmıştır. Ona, halife olmanın gereklerini yerine getirebilmesi için gerekli olan donanım da verilmiştir. Tarih boyunca yeryüzünde yaşanan birçok olumsuzluğun temelinde işte bu donanımın bazı insanlar tarafından kötüye kullanılması vardır. İnsanoğlu yeryüzünü imar etmek ve evrensel insani değerler temelinde bir medeniyet kurmak için kendisine verilen imkânları, süfli emellerine alet edebilmiştir. Yaratılış amacından uzaklaşma anlamına gelen bu durumdan tabiattaki dengenin, masum insanların ve hatta bütün canlılar âleminin olumsuz etkilenmesi kaçınılmaz olmuştur.

Dikkatli bir nazarla bakıldığında insanoğluna asıl zulmedenin yüce Allah değil, kendi türdeşleri olduğu açık şekilde görülebilecektir. Binaların sağlam yapılması için gerekli malzemeleri yaratan ve bu malzemelerin nasıl kullanılacağını öğrenebilmeleri için insanlara akıl veren yüce Allah, depremler nedeniyle yaşanan olumsuzluklardan sorumlu tutulabilir mi? Çok daha şiddetli depremlerin yaşandığı bazı ülkelerde depremin bir ölüm ya da sakat kalma sebebi olmaktan büyük ölçüde çıkmış olması bu durumun asıl sorumlusunun kimler olduğunun görülmesi için yeterli değil midir?

Yüce Allah, başlarına gelen musibetlerden ibret almaları ve aynı yanlışları tekrar etmemeleri için insanları kötülük olarak nitelendirilen durumlarla karşı karşıya getirebilmektedir. Bunlardan gerekli dersi çıkaran insanlar hayatlarını selamette yaşamaya devam ederken diğerleri daha çetin imtihanlardan geçmek durumunda kalabilmektedirler. Bu durumda insana düşen; başına gelen olumsuzluklar nedeniyle yüce Allah'a isyan etmek yerine, bunların nedenleri üzerinde düşünmek ve üstesinden gelmenin yollarını araştırmaktır.

Kâinatta yaşanan ve kötülük olarak nitelendirilen bazı hadiselerden masum insanların da olumsuz etkilendiği doğrudur. Ancak bunların, Allah'ın merhamet ve adalet sıfatları çelişen durumlar olarak görülmesi yanlıştır. Çünkü yüce Allah'ın mutlak adaletinin gerçekleşeceği yer bu dünya değil, ahirettir. Zalimler zulümleriyle, mazlumlar çektikleriyle bu dünyadan göçüp gitseler de hiç kimsenin yaptığı zulüm yanına kâr kalmayacaktır. Diğer yandan masum insanların hiçbir musibetten zarar görmemeleri durumunda bunun imtihan açısından ne gibi sonuçlar doğuracağı da üzerinde düşünülmesi gereken bir meseledir. Şiddetli depremlerde ölenlerin, sakat kalanların ya da evi zarar görenlerin tamamı kötü insanlardan oluşsaydı, aklımdan kötülük yapmayı geçiren insanların sayısı herhalde

yok denecek kadar az olurdu. Bu durumu yüce Allah'ın hikmeti ile telif etmenin mümkün olmayacağı açıktır.

Kötülük probleminin çözümünü zorlaştıran temel sebeplerden biri, kötülük olarak nitelendirilen ölüm, hastalık, sakat kalma, açlık, kuraklık gibi durumların yüce Allah tarafından da kötülük olarak nitelendirilip nitelendirilmediğinin bilinmemesidir. Ölüm hadisesine insanların bakışı ile yüce Allah'ın bakışı bir olabilir mi? Ölüm anında nelerin hissedildiği ve ölüm sonrasında kişiyi nelerin beklediği konusunda zihinsel berraklığa sahip olmadıkları için bireyler ölüm hadisesine genellikle olumsuz manalar yüklemektedirler. Acaba hayat gibi ölümü de yaratan, ölüm gerçeği hakkında kesin bilgilere sahip olan yüce Allah da, ölüm hadisesini acınacak bir durum olarak görmekte midir? Yeterli ve sahih bilgilere sahip olsalardı, ölümün aslında kendileri için bir nimet olduğu hususunda bütün insanların ittifak etmeyeceklerini kim iddia edebilir? Bu sorular, kötülük olarak nitelendirilen diğer hadiseler için de sorulabilir. Öğrencilerin herhangi bir hadiseyi kötülük olarak nitelendirirken onunla alakalı bilgilerinin sınırlı olduğu ve bu nedenle hata yapma ihtimallerinin bulunduğu gerçeğini kavramalarına sağlayacağı katkı bakımından bu soruların değeri büyüktür. Din eğitimcisi bu noktada öğrencilere varlıklar ve olaylar hakkındaki değer yargılarının insandan insana değişmesinin, sahip olunan bilgi birikimi ile bir ilişkisi olup olmadığını sorabilir. Öğrencilerin düşüncelerini aldıktan sonra o, öğrencilerine aşağıdaki açıklamayı yapabilir:

A kişisi hakkında yanlış ya da sınırlı bilgiye sahip olan biri, onun çok kötü biri olduğuna hükmedebilir. Söz konusu kişiyi ilk çocukluk yıllarından beri tanıyan bir başkası ise onun hakkında çok olumlu şeyler söyleyebilir. Aslında bu durum, çok önemli bir gerçeğin anlaşılmasına kapı aralayabilir. İnsanlar arasındaki cüz'i bilgi farklılıkları varlıklar ve olaylar hakkındaki değer yargılarının farklılaşmasına neden oluyorsa, insanlar tarafından kötü olarak nitelendirilen her durumun, ilmi sonsuz olan yüce Allah tarafından da kötü olarak nitelendirilmesi gerektiğini iddia etmenin hiçbir anlamı kalmamaktadır. Çünkü bizim sahip olduğumuz ilim, yüce Allah'ın ilmi yanında adeta bir hiçtir.

Kötülük probleminin yüce Allah'ın sıfatları ile çözümlenmesi sürecinde din eğitimcisinin cevabını araması gereken bir diğer önemli soru da şu olmalıdır:

Yüce Allah noksan sıfatlardan münezzehtir ise O'nun yarattığı varlıkların da mükemmel olması; onlarda hiçbir eksikliğin bulunmaması gerekmez mi?

Din eğitimcisi öğrencilerin bu soru ile ilgili düşüncelerini aldıktan sonra bunun, kötülük problemini dini inançlar aleyhine kullananların dile getirdiği temel sorulardan biri olduğunu (Haklı, 2002, ss. 200,201) belirterek dikkatlerin konu üzerinde yeniden yoğunlaşmasını sağlayabilir. Bu aşamada yapılması gereken, yüce Allah'ın noksan sıfatlardan münezzehtir olmasının, O'nun tarafından yaratılan varlıkların da noksan sıfatlardan münezzehtir olmasını zorunlu kılmadığı gerçeğinin anlaşılmasını sağlamaktır.

Öğrencilerin bu gerçeği anlamalarını kolaylaştırmak için aşağıdaki metinden yararlanılabilir.

Yüce Allah noksan sıfatlardan münezzehtir ise O'nun tarafından yaratılan varlıkların da noksan sıfatlardan münezzehtir olması gerektiğini iddia etmek, her varlığın tanrısal niteliklere haiz olması gerektiği sonucunu doğurmaktadır. Yani varlıklar her istediklerini yapabilmeli, hiç kimseye ve hiçbir şeye muhtaç olmamalı, hata yapma, yorulma, hastalanma, uyuma, tuvalete gitme, üzülmeye, ölümlü olma gibi özellikler onlarda asla bulunmamalıdır. Bu düşünceyi savunanlar, insanlar arasında çeşitli açılardan eşitsizliğin bulunmasını, onların yüce Allah tarafından yaratılmadıklarının bir delili olarak görmektedirler. Çünkü kabiliyet, sağlık, ekonomik durum, güç, makam gibi imkânlar bakımından insanların eşit olmaması onlara göre bir kötülüktür ve kötülükler yol açmaktadır. Bu düşüncenin derinlikten ve hakikatten yoksun olduğu açıktır. Zira pek tabiidir ki yüce Allah dilediğini dilediği şekilde yaratma gücüne sahiptir.

Yüce Allah'ın yarattığı her şeyin, kendisi gibi noksan sıfatlardan münezzehtir olması niçin zorunlu olsun ki? Yüce Allah varlıkları kemale erdirmeyi, hastalara şifa vermeyi, ölüleri diriltmeyi, insanları hidayete erdirmeyi vs. murad buyurmuşsa, bu muradına uygun icraatlarda bulunması O'nun varlığı ile nasıl çelişebilir? O, yaratmanın her çeşidini bildiğini Kur'an-ı Kerim'de zaten açık şekilde vurgulamıştır (Kur'an-ı Kerim 36:79). Varlıklar âlemindeki çeşitlilik bu gerçeğin somut bir örneği durumundadır. Bu bakımdan kendi sınırlı aklımız ve ilmimizle fark ettiğimiz ve hikmetini anlamakta zorlandığımız bazı durumlardan hareketle yüce Allah'ın varlığı ve sıfatları hakkında olumsuz yargılara ulaşmak doğru bir yaklaşım değildir.

Kötülük problemini ortaya atarak dini inançlar aleyhine tavır takıyan kişiler, dünyadaki sebep-sonuç ilişkilerinden hareketle yüce Allah'ın fiilleri hakkında yargıda bulunarak ne kadar büyük bir hataya düştüklerinin farkında değildirler. Kendilerini ölçü alarak yüce Allah'ın fiilleri üzerine değerlendirme yapmaları da onların düştüğü bir başka hatadır. Oysa yaratan ayrıdır, yaratılan ayrıdır. Yaratan, yarattığı şeye tabi olmadığı gibi yaratılanın tabi olduğu kanunlara da tabi değildir. Kendi duygu ve düşünce dünyamıza bakarak yaratıcının da aynı şekilde düşünmesi ve hissetmesi gerektiğini iddia edemeyiz. O, yarattığı hiçbir şeye benzemediğini kutsal kitabında zaten beyan etmiştir (Kur'an-ı Kerim 42:11). Yaratılan varlıklar, yaratıcının bazı sıfatlarına delalet etse de O'nu bütün yönleriyle asla tanıtamaz. Bu nedenle varlıklar âlemi için geçerli olan önermelerin, onun yaratıcısı için de kullanılmasının ve bu şekilde âlemdeki işleyiş ile yaratıcının varlığı arasında çelişki olduğu sonucuna ulaşmanın hiç de mantıklı bir yaklaşım olmadığı bilinmesi gerekir.

Yüce Allah'ın gerek sıfatlarında gerekse fiillerinde şerik kabul etmesi düşünülemez. O, kâinatın yegâne sahibi olup kâinatta dilediği şekilde tasarrufta bulunabilir. Kula düşen, bu tasarrufların hikmeti üzerine tefekkürde bulunmaktır. Bu tasarruflardan

hareketle isyana ve inkâra yönelmek bir tercih olup bu tercihi bireyin Allah karşısındaki konumunun idrakinde olmamasının ve akıl başta olmak üzere sahip olduğu donanımı amacına uygun şekilde kullanamamasının bir sonucu olarak değerlendirmek mümkündür.

Yukarıdaki düşüncelerin öğrenciler tarafından idrak edilebilmesi için din eğitimcisi görsel ve işitsel materyallerden yararlanabilir. Özellikle de yüce Allah'ın sıfatlarının kâinat üzerinde nasıl tecelli ettiğini gösteren materyallerin kullanılması söz konusu amacın gerçekleşmesine önemli katkılar sunabilir. Kâinatta cereyan eden hadiseler ile yüce Allah'ın sıfatları arasındaki ilişkinin farkına varan öğrencilerin kötülük probleminin üstesinden gelmeleri daha kolay olacaktır.

Hedeflenen öğrenmelerin ne ölçüde gerçekleştiğini tespit etmek üzere öğrencilere, "Yüce Allah hakkında Kur'an kaynaklı sahih bilgilere yeterince sahip olan kimseler için kötülüklerin varlığı dini inançlar açısından herhangi bir problem teşkil etmez" sözüne katılıyor musunuz? Gerekçeleriyle birlikte belirtiniz. Bu soruya verilecek cevaplara göre din eğitimcisi, öğrenme eksiklerini giderme konusunda gerekli tedbirleri almalı ve öğrencilere ek öğrenme imkânları sunabilmelidir.

III.II. Kötülük Probleminin İnsanın Yaratılış Özellikleri Temelinde Çözülmesi

Kötülük probleminin çözümü sürecinde hareket noktası olarak kullanılacak bir diğer konu, insanoğlunun yaratılış özellikleridir. Bu noktadan hareket edildiğinde de yapılması gereken ilk iş, hedef tayinidir. Din eğitimcisi ders öncesi hazırlıklarını şu hedef davranış doğrultusunda yapabilir: "*Öğrenciler yeryüzünde meydana gelen ve kötülük olarak nitelendirilen durumların insan tabiatı ile gayet uyumlu olduğunu gerekçeleriyle birlikte izah edebilirler.*" Öğrencilerin bu hedef davranışı kazanmaları için aşağıda verilen metinden yararlanılabilir.

Kötülük olarak nitelendirilen durumların çoğu insanoğlunun yaratılış özellikleri ile yakından ilişkilidir. İnsanoğlunun özgür iradeye ve çeşitli duygulara sahip olması, hem iyilik hem de kötülük yapmaya kabiliyetli ve gelişmeye de açık bir varlık olması kötülük olarak nitelendirilen durumları kaçınılmaz kılmaktadır.

İnsanın yaratılış özellikleri ile yeryüzünün özellikleri ve hayatın gerçekleri arasında harikulade bir uyum vardır. Yüce Allah'ın kâinat üzerinde tecelli eden sıfatlarının insan üzerinde de tecelli ettiği rahatlıkla fark edilmektedir. Yeryüzü, insanın ihtiyaçlarına karşılık gelen saymakla bitirilemeyecek nimetlerle doludur. Ama aynı zamanda o, insanın varlığını tehdit eden birçok risk unsurunu da bünyesinde barındırmaktadır. İnsanoğlu hâlihazırda özellikleri ile 'cennet' gibi kötülüğün asla bulunmadığı bir yerde yaşamak durumunda kalsaydı ortaya saçma bir durum çıkardı. Çünkü yaratılış özellikleri ile uyumlu olmayan bir yerde yaşamak insanlar için birçok çelişkiyi beraberinde getirecekti. Böyle bir yerde insanların anlam arayışı peşinde koşmalarının, diğer insanlarla rekabet etmelerinin, acıma hissine ve

gelişmeye açık bir tabiata sahip olmalarının bir anlam taşımayacağında kuşku yoktur. Bu bakımdan yeryüzündeki hadiseleri değerlendirirken insan tabiatının asla göz ardı edilmemesi gerekir.

Kötülük olarak nitelendirilen durumların insanoğlunun tabiatıyla ne kadar uyumlu olduğunu anlamak isteyenler, insanlar tarafından yazılan hikâyeleri, romanları, masalları ve yapılan sinema filmlerini inceleyebilirler. Bu incelemede rahatlıkla görülecektir ki içerisinde korkunun, heyecanın, ihanetin, ihtirasın, cinayetlerin, rekabetin olduğu eserlere insanlar daha fazla rağbet göstermektedirler. Demek ki, bütün işlerin yolunda gittiği, hiçbir problemin yaşanmadığı tekdüze bir hayat insanoğlunun mevcut yapısıyla uyumlu değildir. Belirsizliklerin, başarısızlıkların bulunmadığı bir dünyada insanın merak duygusuna sahip olmasının da, geleceğe yönelik hayaller kurmasının da bir anlamı kalmayacaktır.

İnsanoğlunun kötülük olarak nitelendirilen fiilleri işlemede duygularının önemli bir etkisi vardır. Öfke, kin, nefret, hırs, rekabet, şehvet, ümitsizlik, karamsarlık gibi duygular bireyin sağduyuyu terk edip şiddet içeren davranışlara yönelmelerine sebebiyet verebilmektedir. İnsanı bu özelliklerle yaratan yüce Allah'ın, onun kötülük işleyeceğini bilmemesi düşünülemez. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de, insanoğlunun yaratılacağını haber alan meleklerin, yüce Allah'a, "yeryüzünde kan dökene ve bozgunculuk yapan bir varlık mı yaratacaksın?" şeklinde bir soru yönelttikleri belirtilmektedir (Kur'an-ı Kerim 2:30). Meleklerin bildiğini, sonsuz ilim sahibi yüce yaratıcının bilmemesi söz konusu olamaz. Meleklerin bu tepkilerinin altında, yeryüzünde kötülük işleyecek bir varlığın yaratılmasındaki hikmetin kendilerine henüz bildirilmemiş olmasının yattığında kuşku yoktur.

Yüce Allah, yeryüzünde kötülük olarak nitelendirilen durumlara kesinlikle müsaade etmeseydi, insanların özgürlüğünden söz etmek mümkün olmayacaktı. Zira böyle bir durumda insanlar için günah işleme, yanlış yapma ve hata etme gibi durumlar söz konusu dahi olmayacaktı.

Özgürlük, hemen her insanın özel önem atfettiği bir değerdir. İnsan için özgürlüğün yokluğu, bütün güzel hasletlerin anlamını ve değerini kaybetmesi anlamına gelir. Zira özgür irade ile yapılmayan davranışların ahlaki nitelik taşımadığı herkesin malumudur. İnsanların yaptıklarından dolayı sorumlu tutulmalarının mantıklı bir temele dayanması için onlara bir özgürlük alanının bırakılmış olması gerekir. İslam dininin temel kaynaklarına bakıldığında onlara bu özgürlüğün tanındığına dair yeterince delil bulmak mümkündür. Bu durumda yüce Allah'ın kötülük olarak nitelendirilen durumlara müsaade etmemesi durumunda bunun insanoğlunun özgürlüğü açısından ciddi bir problem doğuracağını kabul edilmesi gerekir.

Kötülük probleminin insan tabiatı ile çözümlenmesi sürecinde din eğitimcisinin gündeme getirmesi ve cevabını araması gereken kritik sorulardan biri şudur:

Kötülük olarak nitelendirilen hadiselerin insanların gelişmeleri ve olgunlaşmaları ile alakası nedir? Yüce Allah, yeryüzünde kötülük olarak görülen hadiselere müsaade etmemiş olsaydı, insanların yaptıkları yanlışların farkına varmaları ve kendilerine çeki düzen vermeleri mümkün olabilir miydi?

Bunlar, öğrencilerin kendi gözlemlerinden ve deneyimlerinden hareketle rahatlıkla cevaplayabilecekleri sorulardır. Bu soruların cevaplanması sürecinde öğrenciler, kötülük olarak nitelendirilen durumların hikmetini daha iyi idrak etme fırsatı bulabilirler.

Gelişmeye açık bir varlık olarak yaratılan insanoğlunun çeşitli olumsuzluklarla sınanmasında yadırganacak bir durum olmasa gerekir. Örneğin temizliğe, beslenmeye, spora önem verilmemesine rağmen hastalanma diye bir durum söz konusu olmasaydı; tembellik yapılmasına rağmen yine de başarılı olunsaydı; aile fertlerine yönelik sorumlulukların ihmal edilmesine rağmen aile huzuru bundan hiç olumsuz etkilenmeseydi; trafik kurallarına uyulmamasına rağmen hiç kimse kaza yapmasaydı yanlış davranışların farkına varılabilir miydi? Din eğitimi sürecinde öğrencilere yöneltilecek bu soru, kötülük probleminin çözümü noktasında önemli bir işlev görebilir. Zira sorumluluklarını mükemmel şekilde yerine getirmeye çalışan kişiler ile sorumluluk bilinci kazanmamış olanların bir tutulduğu bir dünya, salim akla sahip hiç kimse tarafından tasvip görmeyecektir.

Kötülük olarak nitelendirilen durumların bireysel gelişime sağladığı katkının öğrenciler tarafından fark edilebilmesi için aşağıdaki metinden de yararlanılabilir.

İnsanoğlunun anlam ve değer dünyasının oluşumunda rol oynayan sınırlılıklar da kötülük olarak nitelendirilen durumları gerekli kılmaktadır. Zira o, varlıkları ancak zıddıyla bilebilmekte ve varlıkların kıymetini ancak onlardan mahrum kaldığında anlayabilmektedir. Örneğin onun için hayatı değerli kılan şey, ölümün varlığıdır; güzelin farkına varmasını sağlayan unsur, çirkin şeylerden duyulan tiksintidir; anlam arayışını değerli kılan, anlamsızlıktan duyulan huzursuzluktur; kavuşmayı mutluluk vesilesi kılan, ayrılığın verdiği hüzündür; sağlıklı olmayı kıymetli hale getiren, hastalıklardan duyulan acıdır. Örnekleri daha da artırmak mümkündür. Böyle bir yaratılışa sahip olan insanları, kötülüğün bulunmadığı bir dünyada tekdüze bir hayat yaşamaya mahkûm etmenin, onlara zulmetmek anlamına geleceği aşikârdır.

Kur'an-ı Kerim'de de belirtildiği üzere insanoğlu nankör bir varlıktır (Kur'an-ı Kerim 14:34). Yüce Allah tarafından saymakla bitirilemeyecek nimetler verilmiş olmasına rağmen insanların bu nimetlerin değerini idrak edip şükre yönelmeleri kolay olmamaktadır. Yüce Allah, kullarının bu özelliğini bildiği için nimetlerden istifade etme sürecinde onları çeşitli zorluklarla karşı karşıya getirebilmektedir. Nimetlerin farkına varmanın ve kıymetini takdir etmenin, onlarla mutlu bir hayat sürülebilmesi açısından oldukça önemli olduğunu da bu noktada belirtmek gerekir. Zira elindeki kıymetini bilmeyenler, ellerindeki imkânlar ne kadar fazla olsa da mutlu olmayı başaramayacaklardır. Bu bakımdan kötülük gibi görülen hadiseler

hakkında, enine boyuna düşünmeden yargıda bulunmak yerine bunların hikmeti, sebepleri ve sonuçları üzerine yoğunlaşmak daha isabetli bir tercih olacaktır.

İslam dininin temel kaynaklarına bakıldığında yüce Allah'ın kullarından kendisini daima zikretmelerini, kendisine muhtaç olduklarını unutmamalarını, dua etmeyi asla ihmal etmemelerini istediği rahatlıkla anlaşılabilir. (Kur'an-ı Kerim 2:186; 3:191; 24:37; 33:21). Kötülük gibi görülen hadiselerin bu noktada da önemli bir işlev gördüğü söylenebilir. Zira belalarla karşı karşıya kaldıklarında insanların duaya daha fazla yöneldikleri herkesin malumudur. Bu durum, insanoğlunun Allah'ı unutmaması için öncelikle acizliğinin farkına varması gerektiğini göstermektedir.

Öğrencilere din eğitimi sürecinde “kötülük olarak nitelendirilen durumlar olmasaydı, insanoğlunun yaratılış amacına uygun bir hayat yaşaması ve böylelikle ebedi mutluluğa hak kazanması mümkün olur muydu?” şeklinde bir soru da yöneltilebilir. Bu soru çerçevesinde onlardan, başlarına gelen olumsuz bir hadise sonrasında kötü alışkanlıklarından vazgeçen ve ibadet hayatına daha çok dikkat etmeye başlayan kişilerle ilgili bizzat şahit oldukları örnek olayları sınıfla paylaşmaları istenebilir. Bu paylaşımlar, kötülük olarak görülen hadiselerin yüce Allah'ın rahmeti ile ilişkisinin kurulması noktasında önemli bir işlev görebilir.

Din eğitimcisi hedeflediği kazanımların gerçekleşme durumunu yoklamak üzere dersin sonunda öğrencilerine şu soruyu sorabilir: “Doğadaki kötülükler insanoğlunun yaratılış amacı ve özellikleri ile birlikte incelendiğinde, bunları yüce Allah'ın yokluğuna bir delil saymanın mantıki açıdan ne kadar saçma olduğu kolaylıkla anlaşılabilir” sözüne katılıyor musunuz? Gerekçeleriyle birlikte belirtiniz. Öğrencilerin bu soru çerçevesinde yapacakları yorumlar bir taraftan öğrenmelerin pekiştirilmesi diğer taraftan ise öğrenme yanlışlarının ve eksikliklerinin tespit edilmesi bakımından önem arz etmektedir.

III.III. Kötülük Probleminin Ahiret İnancı Temelinde Çözümlemesi

Kötülük problemini dini inançlar aleyhine kullanan kişilere göre en büyük kötülüklerden biri ‘ölüm’dür (Çakmak, 2013, s. 105). Zira onlar, insanın sonlu bir varlık olmasının dünyadaki bütün güzellikleri değersiz hale getirdiği kanaatindedirler. Ahiret inancına sahip olmadıkları için onların böyle bir anlayışa sahip olmaları doğaldır. Ancak onların, kötülüklerin varlığını Allah'ın yokluğuna bir delil olarak takdim etmekle büyük bir hataya düştüklerini belirtmek gerekir. Bu hata, onların parçacı/indirgemeci bir yaklaşımla sonuca ulaşmaya çalışmalarından kaynaklanmaktadır. Oysa dinin ortaya koyduğu inanç esasları bir bütün olup bunların birbirinden bağımsız şekilde anlaşılması mümkün değildir. Bu bakımdan dünyadaki

kötülüklerle yalnızca Allah inancı ile tatmin edici açıklamalar getirilmesi mümkün olmayabilir. Allah inancının yanına ahiret inancının eklenmesi durumunda ise durum farklılaşmaktadır.

Ölüm ile birlikte yok olup gitmek, hiçbir insanın arzu edeceği bir durum değildir. Çünkü varlığını devam ettirme, insanoğlunun doğasında bulunan güçlü bir güdüdür (Acun, 2011, s. 69). Anne rahminde oluşmaya başlaması ile birlikte sürekli gelişen, bu gelişim sürecinde nice zorluklardan geçmek durumunda kalan insanın, ne zaman geleceği belli olmayan ölüm gerçeğini, kendisini hiçlik kuyusuna atacak bir hadise olarak yorumlaması psikolojik açıdan oldukça yıpratıcı olabilir. Ölümün bir yok oluş değil, sonsuz âleme açılan bir kapı olarak görülmesi durumunda ise dünyanın daha anlamlı ve yaşanılır bir yer olarak algılanma ihtimali artacaktır. Bu nedenle Ahiret inancının kötülüklerin anlam kazanması açısından taşıdığı değer, din eğitimi sürecinde göz ardı edilmemelidir.

Kötülük probleminin çözümünde Ahiret inancını çıkış noktası olarak almak isteyen din eğitimcisinin ders öncesi hazırlıklarını, “öğrenciler Ahiret inancına dair bilgilerini kullanarak kötülük probleminin çözümüne getirebilirler” hedefi doğrultusunda yapması gerekir. Öğrencilerin bu hedef davranışı kazanmaları için din eğitimi sürecinde aşağıdaki metinden yararlanılabilir.

İslam dinine göre dünya, Ahirete hazırlık yeridir. Dünya hayatı, Ahirete hazırlık yapmak için insanlara verilmiş bir sermayedir. Kötülük olarak nitelendirilen hadiseler, bu sermayenin yerinde/doğru kullanılması noktasında önemli bir işleve sahiptir.

İslam dininde dünya, kozmolojik düzene sahip olması bakımından övülürken insan nefesine bakan yönüyle yerilmektedir. Birçok Kur’an ayetinde dünya hayatı ile ilgili olumsuz nitelendirmeler yapılmakta ve insanlar Ahiret hayatı için hazırlık yapmaya teşvik edilmektedirler (Kur’an-ı Kerim 29:64; 87:16-17; 93:4). Gelip geçici olmasına ve içerisinde yaşanan onca hayal kırıklıklarına rağmen birçok insanın dünya hayatını amaç haline getirdiği kolaylıkla fark edilebilmektedir. İşte kötülük kapsamında değerlendirilen durumların değeri tam da bu noktada ortaya çıkmaktadır. Zira bu tür durumlar dünya hayatına aldanılmaması gerektiği gerçeğinin, ölümün ve sorumlulukların hatırlanmasına vesile olabilmektedir. Meseleye bu açıdan bakıldığında, kötülük olarak nitelendirilen bazı durumların, yüce Allah’ın rahmetine işaret ettiği dahi söylenebilir. Zira yaptıklarıyla izzetini, onurunu, haysiyetini ayaklar altına alan bir insana, aklını başına devşirmesi için bir musibeti vesile kılmak, yapılabilecek en büyük iyilik olsa gerektir.

Ahiret, dünya hayatında yapılanların karşılığının görüleceği bir hayatı temsil etmektedir. İlahi dinlere inanan bireyler, yüce Allah’ın dünyada tam anlamıyla gerçekleşmeyen adaletinin, Ahiret hayatında tecelli edeceğine inanmaktadırlar. Bu bakımdan O’nun yeryüzünde kötülüklerle müsaade etmesinin merhamet ve adalet sahibi olması ile bağdaştırılamayacak bir durum olarak görülmesi doğru olmaz. Dünya hayatında hakkı yenen, zulme uğrayan, acı çeken insanlar, haklarını eninde sonunda alacaklardır. Hatta mümin sıfatı taşıyan ve başına gelenleri aktif sabırla

göğüsleyen insanlar için bu tür zorluklar Allah katındaki değerlerinin artması ve cennetteki makamlarının yükselmesi için birer vesiledir. Bu bakımdan dünya hayatında karşılaşılan zorlukların imanda derinleşmiş olan insanları karamsarlığa ve ümitsizliğe sevk etmesi beklenmez.

Kötülük olarak nitelendirilen bazı durumların günahlara kefarete olma, onlardan arınma ve böylelikle Allah'ın huzuruna tertemiz şekilde çıkma gibi bir hikmete mebni olduğu da düşünülebilir. Nitekim İslam dininin temel kaynaklarında bu çıkarımı destekler nitelikte bilgiler bulmak mümkündür. Yüce Allah, yaptıkları yanlışların olumsuz sonuçlarını yaşatmak suretiyle kullarını bir taraftan uyarmak diğer taraftan da günah kirlerinden arındırmak istiyorsa, bunun merhametle bağdaşır bir durum olmadığı nasıl iddia edilebilir?

Kötülük problemi çerçevesinde dile getirilen iddialar, Ahiret hayatı olmasaydı, mantıklı bir temele oturabilirdi. Bu nedenle bu tür iddiaların, Ahiret inancı dikkate alınmadan gündeme getirildiği değerlendirilmektedir. Anlaşılan o ki, kötülük problemini ortaya atanlar, kutsal kitaplarda cennet hayatı ile alakalı anlatılan her şeyin dünyada da olması gerektiği düşüncesine sahiptirler. Oysa semavi dinlerde cennet, dünyada yapılan iyiliklerin karşılığı olarak girilecek bir yer olarak tarif edilmektedir. Cennetin dünyada yaşanması bu bakımdan ilahi hikmetle bağdaşır bir durum değildir.

Din eğitimcisi hedeflenen öğrenmelerin gerçekleşme durumunu yoklamak üzere öğrencilerine, "Ahiret inancının, kötülük probleminin çözümü açısından arz ettiği önem nedir? Gereçekleriyle birlikte belirtiniz" şeklinde bir soru yöneltebilir. Mümkün olduğu kadar fazla sayıda öğrenciden cevap alındıktan sonra, yanlış ya da eksik anlaşılan hususlar varsa bunların giderilmesi için gerekli tedbirler din eğitimcisi tarafından alınmalıdır.

Kötülük probleminin din eğitimi sürecinde çözümlenmesinde yukarıda belirtilen üç çıkış noktasından hangisinin kullanılacağına karar verilirken öğrencilerin gelişim dönemi özelliklerinin ve hazır bulunuşluk durumlarının mutlaka dikkate alınması gerekir. Ortaokul 8. sınıflarda çıkış noktası olarak yüce Allah'ın sıfatlarının ve Ahiret inancının kullanılması daha uygun olacaktır. Lise düzeyinde ise bunlara insanın yaratılış özellikleri de eklenmelidir. Söz konusu problem çözümlenirken kullanılan örneklerin ve yapılan açıklamaların anlamayı kolaylaştıracak nitelikte olması da son derece önemlidir.

Kötülük probleminin çözümüne dair yapılan açıklamalara ve verilen örneklere bazı öğrencilerin itiraz edebileceklerinin hesaba katılmasında fayda vardır. Din eğitimcisinin bu durumu anlayışla karşılaması ve itiraza konu olan durumu anlamaya çalışması yerinde olacaktır. Söz konusu itirazlar, doğru tepkilerin verilmesi halinde meselenin öğrenciler tarafından dahi iyi anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

Sonuç

İnsanoğlu, akletme yetisine sahip olmasına bağlı olarak sürekli anlam arayışı içerisinde. Bu arayış, anlam dünyasının yapı taşları mahiyetindeki bilgileri toplama ya da üretme çabasını ifade etmektedir. Oluşturulan anlam dünyası benimsenecek değer yargılarının ve yapılacak tercihlerin temelini oluşturmaktadır. Bu yönüyle bakıldığında insanoğlunun anlam dünyası ile kendini gerçekleştirme durumu arasındaki yakın ilişki daha net şekilde görülebilmektedir.

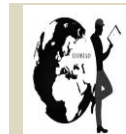
Birey tarafından oluşturulan anlam dünyası yine onun tarafından sürekli sorgulanıp güncellenmektedir. Araştırma, sorgulama, değerlendirme yapma gibi zihinsel aktiviteler mevcut anlam dünyasının pratikteki değerinin yanı sıra iç tutarlılığa ve bütünlüğe sahip olma durumunun da test edilmesine imkân sağlamaktadır. Anlam dünyasındaki belirsizliklerin ya da çelişkilerin giderilmesi bakımından bu aktivitelerin önemi büyüktür.

Bireyin anlam arayışına cevap veren önemli unsurlardan biri 'din'dir. İnsanoğlu, anlam arayışı sürecinde aklına takılan temel sorulara en tatmin edici cevapları din kaynağına müracaat ederek bulmuştur. Bu duruma bağlı olarak din, bireylerin anlam dünyalarında merkezi bir yere sahip olmuştur. Ancak din kaynağına müracaat edilmesinin, anlamlandırma sorununun tamamen ortadan kalkması sonucunu doğurmadığı gerçeğinin de bilinmesi gerekir.

Bireylerin kâinatta cereyan eden bazı hadiseleri, anlam dünyalarındaki mevcut dini bilgileriyle telif etmekte zaman zaman güçlük yaşadıkları açıktır. Deprem, sel, kuraklık, gelir adaletsizlikleri ve hastalıklar gibi olumsuzluklar, söz konusu hadiselerle örnek olarak verilebilir. Bu olumsuzlukların mevcut dini inançlarla telif edilmesinde yaşanan güçlük, kötülük problemini doğurmuştur.

Ateizmin temellendirilmesinde kullanılan önemli argümanlardan biri olan ve kişinin aynı anda hem Allah'ın varlığını hem de kötülüklerin varlığını kabul etmesinin mantıken çelişki doğuracağı iddiasını temel alan kötülük probleminin din eğitimi sürecinde çözüme kavuşturulması önem arz etmektedir. Ancak böylesine hassas bir problemin dikkatle, ciddiyetle, planlı şekilde, eğitim ilkelerine riayet edilerek öğretime konu edilmesi de bir o kadar önemlidir.

Kötülük problemi ile ilgili yeterli bilgi donanımına sahip olmayan kişilerin din alanı ile ilgili derslerde kötülük problemini öğretime konu etmeleri son derece sakıncalıdır. Kötülük problemini henüz kendi zihin dünyasında çözüme kavuşturamamış olan din eğitimcilerinin bu konuda öğrencilere ciddi bir katkı sunmaları beklenmez. Diğer yandan öğretim yöntem ve tekniklerinden uygun olanları belirleyip etkili şekilde kullanamamaları halinde din eğitimcilerinin kötülük problemine ve onun çözümüne dair yeterli bilgi birikimine sahip olmalarının pek bir anlam ifade etmeyeceğinin

de bilinmesi gerekir. Bu üç alanla ilgili mesleki donanım eksiklerini giderebilmeleri için din dersi öğretmenlerine hizmet içi eğitim kursları yoluyla profesyonel destek hizmetlerinin sunulması şarttır.

Kötülük probleminin din alanı ile ilgili derslerde eğitsel ilkeler gözetilerek öğretime konu edilmesi, öğrencilerin kendi dindarlıklarını sağlıklı şekilde yapılandırmalarına katkı sağlamanın yanı sıra eleştirme, sorgulama, bilgiler arasında ilişki kurma, problem çözme ve karar verme gibi zihinsel becerilerinin gelişmesi bakımından da önem arz etmektedir. Program geliştirme çalışmalarında görevli olan uzmanların kötülük problemini müfredat dışı bir konu olmaktan çıkarmalarının bu bakımdan isabetli bir tercih olacağı değerlendirilmektedir. Diğer yandan hazırlanacak yeni ders kitaplarının, kötülük problemi ile ilgili zihinlerde oluşabilecek soru işaretlerinin giderilmesine katkı sağlayıcı nitelikte olmasına da özen gösterilmelidir.

Kaynakça / Reference

Acun, R. (2011). Her Dem Yeniden Doğmak: Online Sosyal Ağlar ve Kimlik, *Milli Folklor Dergisi*, 89, 66-77. Erişim adresi: <http://www.millifolklor.com/PdfViewer.aspx?Sayi=89&Sayfa=63>

Akdemir, F. (2005). Ateizmin Tarihi Üzerine Kısa Bir Deneme, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 18-19, 347-363. Erişim adresi: <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/omuidf/article/view/5000073460/5000067719>

Akyürek, S. (2015). *Din Öğretimi*, Ankara: Nobel Yayınları.

Altaş, N. (2015). Din Eğitiminin Bilimselleşme Süreci, M. Köylü, N. Altaş (Ed.) *Din eğitimi*, İstanbul: Ensar Yayınları, 48-79.

Aydın, M. Ş. (2008). *Bir Din Eğitimi Kurumu Olarak Kur'an Kursu*, Ankara: DİB Yayınları.

Aydın, M. Ş. (2017). *Din Eğitimi Bilimi*, Kayseri: Kimlik Yayınları.

Bacanlı, H. (2001). *Gelişim ve Öğrenme*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Certel, H. (2016). *Din Psikolojisi*, Isparta: Berikan Yayınevi.

Çakmak, M. (2013). Albert Camus'nün Felsefesinde Hayatın Anlamı Ve Varoluşsal Kötülük Problemi, *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 38, 75-109. Erişim adresi: http://acikerisim.deu.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/12345/4453/2013_38_CA_KMAKM.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Freud, S. (1962). *The Future of an Illusion, Translate: W. D. Robsen Scott*, London: The Hogarth Press and The Institute of Psycho-Analysis.

- Gözütok, D. (2011). *Öğretim ilke ve yöntemleri*, Ankara: Ekinoks Yayınları.
- Güneş, F. (2012). Öğrencilerin Düşünme Becerilerini Geliştirme, *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 17/32, 127-146. Erişim adresi: <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/tubar/article/viewFile/5000073170/5000067393>
- Haklı, Ş. (2002). Kötülük Problemi, Yaklaşımlar Ve Eleştiriler, *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1/2, 195-211. Erişim adresi: http://www.ilafdergi.hitit.edu.tr/Makaleler/36101341_2.10.pdf
- Hesapçıoğlu, M. (2011). *Öğretim İlke ve Yöntemleri*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Hökekleli, H. (2016). *Din Psikolojisine Giriş*, İstanbul: Dem Yayınları.
- Hume, D. (1995). *Din üstüne*, (M. Tunçay, Çev.) Ankara: İmge Kitabevi.
- İlgar, Ş. (2004). Motivasyon Aktiviteleri Ve Öğretmen, *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2, 211-222. Erişim adresi: <http://www.journals.istanbul.edu.tr/iuayefd/article/view/1023015264/1023014467>
- Karataş, S. ve Tabak, N. (2010). İlköğretim Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programına İlişkin Öğretmen Görüşleri, *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 3/1, 56-65. Erişim adresi: <https://pegem.net/dosyalar/dokuman/131974-201204191657-karatas-4.pdf>
- Kasapoğlu, A. (2010). Kur'an'a Göre İnkâr Ve Bunalım –İnkârcılığın Ruh Sağlığına Olumsuz Etkileri-, *İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1/1, 211-235. Erişim adresi: <http://arastirmax.com/system/files/dergiler/36453/makaleler/1/1/arastirmax-kurana-gore-inkar-bunalim-inkarciligin-ruh-sagligina-olumsuz-etkileri.pdf>
- Kayıklık, H. (2015). *Din Psikolojisi*, Adana, Karahan Kitabevi.
- Koçak, S. (2009). Kur'an'da Mesellerle Anlatımın Eğitim Açısından Değeri, *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 9/1, 187-215. Erişim adresi: [file:///C:/Users/hp600g1/Downloads/5000077131-5000102971-1-PB%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/hp600g1/Downloads/5000077131-5000102971-1-PB%20(1).pdf)
- Köylü, M. (2007). Ruh Sağlığı Ve Din: Batı Toplumu Açısından Bir Değerlendirme, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 23/80, 65-91. Erişim adresi: <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/omuiifd/article/view/5000073411/5000067670>
- Köylü, M. (2010). *Gelişimsel Basamaklara Göre Din Eğitimi*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Mehmedoğlu, A. U. (2013). *İnanç Psikolojisine Giriş*, İstanbul: Çamlıca Yayınları.

Seferoğlu, B. M. (2016). Ateistler için Felsefe Neden Gereklidir?, *Ateist Dergi*, 8, 1-4. Erişim adresi: <http://ateistdergi.com/yazi/ateist-dergi-18-sayi-ekim-2016/ateistler-icin-felsefe-neden-gereklidir>

